

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

Zeitschrift für die Gesamte Staats-
wissenschaft. Februari 1918.

De Duitsche tijdschrift litteratuur is zoo overstelpend groot, dat ze onwillekeurig stof levert voor het grootste deel dezer overzichten. Ditmaal houden wij er ons nog eens mee bezig, om ons dan in de volgende overzichten weer tot de Engelsche, Fransche en Amerikaansche litteratuur te wenden.

Een hoogst merkwaardig artikel is dat van Karl Bücher (*Eine Schicksalsstunde der akademischen Nationalökonomie*). Het houdt een fellen aanval in tegen de vier in Deutschland met behulp van het grootkapitaal opgerichte „Institute” voor economisch onderzoek, het Institut für exacte Wirtschaftsforschung te Rostock, het Institut für Seeverkehr und Weltwirtschaft te Kiel, het Institut für Wirtschaft, Recht und Verwaltung in Breslau, het Institut für ostdeutsche Wirtschaft te Königsberg; over alle welke A. Hesse in de Jahrbücher van 1917 berichtte, zooals in deze overzichten werd meegedeeld. Wat in dezen fellen aanval persoonlijk is, daaraan kunnen wij voorbijgaan. Merkwaardig is intusschen de wrijving van ouden datum die er uit blijkt tusschen de katheder-socialistische richting van een groot deel der Duitsche professorenwereld en de vertegenwoordigers der grootindustrie, waaronder ook mannen als Emil Rathenau en v. Siemens, die zelfs met duidelijke woorden tot uiting schijnt te zijn gekomen in openlijke vergaderingen van groot-industrieelen.

Het gevaar waarop Bücher wijst, dat dergelijke instituten, door groot-kapitalisten „gefinancierd”, met alles-behalve wetenschappelijke bedoeling, integendeel met het directe doel de belangen dezer groot-industrieelen te dienen, zouden worden opgericht — (en het spreekt van zelf dat ik over de rechtmatigheid van Büchers aanval — hij is reeds op heftige wijze weersproken — geenerlei oordeel wensch te vellen) — schijnt mij voor ons land wel zeer ver af te zijn.

Maar er is een ander gevaar waarop Bücher wijst, en waarop het zeker de moeite waard is de aandacht te vestigen: het gevaar dat, bij den tegenwoordigen ijver voor materiaalverzameling, „knippen” zal worden aangezien voor wetenschappelijk werk — een gevaar dat, zie ik wel, ook hier te lande allerm minst denkbeeldig is. Bücher wijst er op hoe een „informatiedienst” voor groothandel en groot-industrie, zooals b.v. „Harms’ „Institut” zich o.a. ten doel stelt (het is ook „Auskunft stelle”) zeer praktisch en nuttig zijn kan, maar met wetenschap niets te maken heeft; dat de man der wetenschap zelf te beoordeelen heeft, welk statistisch feitenmateriaal hij te zijner beschikking wenscht; en dat zijn doel niet is: feiten verzamelen, maar feiten analyseeren en verklaren. Met bijtende woorden hekelt Bücher het, dat men verzameling van feiten en veelschrijverij met behulp der schaar met den wijschen naam „Forschungsarbeiten” betitelt.

Een nuttige waarschuwing, want de economie lijdt zeer onder het nadeel van al te groote publieke belangstelling. „Jan en Alleman” zal zich wel wachten, om zich te bemoeien met de theoriën van prof. Lorentz of prof. Kamerlingh Oomen, maar tot economisch theoretiseeren meent ieder in staat te zijn. En het publiek houdt er nu eenmaal meer van aangenaam te worden bezig gehouden met allerlei „interessante” feiten, dan zich te moeten verdiepen in abstracte problemen, die het uiterste van het denkvermogen eischen.

Geen wetenschappelijk man zal zich daardoor van zijn weg laten afleiden, maar het wordt in zooverre een vicieuze cirkel dat het publiek ten slotte geheel het spoor bijster wordt, wanneer het dat, wat alleen wetenschap is, voortdurend smalend hoort afmaken als „abstracte theorie”. En het is goed, wanneer een veteraan als Bücher met het hem eigen temperament opkomt voor de wetenschap, die hem lief is.

In een bijdrage over „Die wirtschaftliche Entwicklung der letzten Zwanzig Jahre” volgt J. St. Lewinski de groote wijzigingen die het economisch ontwaken van Japan en het Verre Oosten, en de ontwikkeling van Amerika van agrarischen tot industrie staat teweeggebracht hebben, wat met tal van statistische gegevens wordt toegelicht. Daarna komt hij tot de theoretische verklaring van prijsstijging en rentestijging; dit gedeelte lijkt mij weinig geslaagd.

De schrijver bespreekt eerst de hypothese, dat de oorzaak der prijsstijging zou liggen bij de vermeende goudproductie. (De voorstanders van deze meening noemt

hij: quantiteits-theoretici". Door deze uitdrukking, ik meen er nog eens op te moeten wijzen, pleegt veel verwarring gesticht te worden. Deze „quantiteits-theorie" is toch wel te onderscheiden van de gewone quantiteitstheorie, die alleen leert dat, al het andere gelijk, het geld in waarde daalt door vermeerdering, niet der hoeveelheid goud, maar der hoeveelheid geld.) Hij meent dat dit alleen kan gebeuren, wanneer er, zooals aanvankelijk in Californië en Australië, grove winsten bij het goud zoeken worden gemaakt; niet, wanneer de goudindustrie werkt onder normale omstandigheden, als de Transvaalsche mijnen. Niet de hoeveelheid geproduceerd goud is beslissend, zegt hij, maar de omstandigheden waaronder het geproduceerd wordt. Dit is gemakkelijk te bewijzen, meent hij: als de winst maar gering is, dan zou deze, zoo de prijzen en loonen gestegen waren, door verhooging der kosten verdwijnen!! Alsof de prijzen en loonen, verhoogd of niet, er al niet af waren, toen de winst overbleef! Een tweede bewijs wordt gegeven, dat soms mijnen gesloten werden, omdat de loonen te veel stegen, wat evenmin iets bewijst; dat zou alleen een teeken zijn, dat de goudproductie te zeer was uitgebreid.

Ten sloote ziet schr. zelf in, dat het voorafgegene alleen betrekking heeft op de omgeving waar goud gevonden wordt, en waar inderdaad loonen en prijzen korten tijd zeer sterk stijgen kunnen en altijd iets hooger zullen blijven dan elders, omdat het goud er minder waarde heeft, immers niet met transportkosten belast is. De schrijver toch vraagt zich dan af, of misschien in Europa (zeg: de verdere met goud rekenende wereld) de prijzen toch gestegen zijn; en daar gaat het nu juist om. Daarbij onderscheidt hij twee mogelijkheden: dat zou kunnen gebeuren wanneer het goud het land binnen stroomt; en wanneer het goud „sich im Lande ansammelt". Dit verschil ontgaat mij, en het wordt ook niet verder duidelijk gemaakt.

Dan volgt het argument: dat goudzendingen maar zu'k een klein deel van het internationaal verkeer vormen, alsof dat iets anders zou beteekenen, dan dat de invloed dien het goud uit zou oefenen, gering zou zijn; om ten slotte te belanden bij de bewering dat goud geen verschil in den geldvoorraad brengt, maar alleen de dekking van het bankpapier wat groter zou zijn — alsof dat niet juist de heele vraag was waar het om gaat! Als praktisch bewijs geeft de schrijver een paar statistieken, aantonend dat de goudproductie van 1885 tot 1895 53 % steeg, terwijl het prijsniveau toen juist daal-

de; dat daarna de productie weer daalde, en de prijzen stegen.

Stijging van loonen kan z.i. ook niet de prijsstijging ten gevolge hebben. Hij weerlegt dit door de bewering, dat de loonsstijging vóór 1895 begon. Ook dit zegt al weer niets, daar het op de soort loonsstijging aankomt; alleen een afgedwongen loonsstijging n.l., die niet in overeenstemming is met de productievoorwaarden, brengt een prijsverhoging te weeg. Het zou dus de vraag zijn of in de loonsstijging na 1895 een element van afdwinging was, dat er vóór dien tijd niet in was. Na verwerping van al de genoemde oorzaken, zoekt de schrijver de oorzaak der prijsstijging in de industriele ontwikkeling van Amerika. Nu is het mogelijk, dat daardoor de tarweprijzen gestegen zijn; maar aanleiding tot een algemeene prijsstijging kan een dergelijke overgaan tot voordeliger productiegebieden uit den aard der zaak nooit zijn. Zulk een prijsstijging kan maar één oorzaak hebben: verandering in de hoeveelheidsverhouding tusschen geld en goederen, 't zij die verandering van de geld- of goederenzijde komt.

Bij zijn beschouwing van de rente heeft de schrijver het allereerst over de dividenden: hij meent dat deze stijgend waren; geeft echter zelf toe, dat het statistisch materiaal zeer onvoldoende is. Zijn de dividenden inderdaad stijgend, dan zou dat alleen bewijzen, dat de ondernemerswinst stijgende is, d.w.z. de ondernemerswinsten ongelijkmatiger worden, een voor den arbeider ongunstig verschijnsel. De schrijver beschouwt het anders, meent dat alle ondernemerswinst hooger is geworden, en dat dit veroorzaakt wordt „door dat het kapitaal ook buiten de industrie loonende belegging vond” en hij noemt dan tal van obligatieleeningen van allerlei soort op. Maar dit beduidt alweer niet anders dan de constatering van het feit: dat de rente gestegen is, en dit is immers juist het feit dat wij verklaren moeten. En het komt mij voor dat daar alweer altijd maar één verklaring voor is: verschuiving van de verhouding tusschen arbeidskracht en kapitaal in de richting van kapitaalsvermindering. Juist dit verschijnsel van rentestijging geeft ons dan ook m.i. het recht de oorzaak der prijsstijging — ik heb het natuurlijk evenals Lewinski over den toestand vóór den oorlog — bij de goederen te zoeken en niet bij het geld.

In het gebied der zuivere schoolvragen brengt ons R.

Willbrandt in zijn artikel: Die Reform der Nationalökonomie vom Standpunkt der „Kulturwissenschaften“, waarin hij zich tegen Max Weber wendt.

Het „Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik“, gesticht door Braun, en aanvankelijk geheel aan het arbeidersvraagstuk gewijd, werd in 1904 voortgezet door Werner Sombart, Max Weber en Edgar Jaffe en door hen omgedoopt in „Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik“, wat een nieuw program beteekende. Het Archiv zou van praktisch — wetenschappelijk worden. De nieuwe redacteurs gaven daarbij gezamenlijk een korte beginsel-verklaring, Max Weber afzonderlijk een langere belijdenis van zijn sociaal-economisch geloof. Jongeren der historische school waren zij toen alle drie; Jaffé is sedert afgefallen, hij heeft er nog kort geleden in het Archiv van getuigd.

Tegen die veertien jaar oude beginselverklaring van Weber nu is Willbrands stuk gericht. Weber verkondigde daarin met name zijn inzicht, dat de economie is wat hij „eine Kultur-Wissenschaft“ noemt: het gebied der „economie“ (hij noemt het de „Sozial-Wissenschaft“) is volgens hem: het onderzoek van de algemeene culturbeteekenis van den sociaal-economischen bouw van het mensche-lijke gemeenschapsleven. Van wetten is in deze wetenschap geen sprake, immers er is geen wetmatigheid te bekennen in de oneindige verscheidenheid der maatschappelijke verschijnselen. Weber meent dat degenen die van economische wetten spreken, dat zoo opvatten: alsof het geheele maatschappelijke bewegen uit wetten is samengesteld, zoodat wij, bij voldoende kennis dier wetten, dat geheel zouden kunnen construeeren.

Onnoodig te zeggen dat de „Sozial-Wissenschaft“ van Weber niets van doen heeft met wat wij theoretische economie noemen; dat zijne Sozial-Wissenschaft het „bewegen“ bestrijkt en de economische theorie juist den economischen samenhang van de economische wereld in stilstand.

Weber geeft dan een definitie van zijn uitdrukking: „Kulturwissenschaften“. Zij trachten „levensverschijnselen in hunne culturbeteekenis te doorgronden“. Dat kan men echter niet met wetten doen: „Kultuur“, zoo verklaart hij dan, „is een waardebegrip; het is dat deel van de werkelijkheid, dat voor ons van beteekenis is.“ Dat is juist niet het veel voorkomende, dus dat wat onder wetmatigheid te brengen is, maar het bijzondere. Aan den anderen kant kan de „Kulturbedeutung“ van

iets weer daarin liggen, dat het massaverschijnsel is, b.v. de ruil. „Kultuur is”, herhaalt hij, „een van het standpunt van den mensch uit met z'n en beteekenis bedachte eindige brok uit de zinlooze oneindigheid van het wereldgebeuren”. Voorwaarde voor Kultuur is, dat de mensch „Stellung nimmt” tegenover de natuur.

Het denkbeeld van wetten in het sociaal economisch leven is een materialistisch vooroordeel. Men denkt zich zekere „typen” uit, die men voor werkelijkheid aanneemt; dit kan geen kwaad mits men dergelijke kunstmatige constructies alleen als hulpmiddel gebruikt, niet voor geschiedenis aanziet. De grens tusschen geloof en wetenschap is haarfijn, want ook wetenschappelijk oordeel berust op een persoonlijke factor bij het ordenen der feiten. Waardeoordeelen over wat men doen moet geeft de wetenschap in het geheel niet; zij kan alleen leeren wat men doen kan, en soms wat men doen wil. Bindende normen en praktische recepten kan de wetenschap niet geven.

Sindsdien heeft Weber in een mij onbekend, niet in den handel zijnd artikel van 1913 (*Neuszerungen zur Werturteils-diskussion im Ausschusz des Vereins für Sozialpolitik*) zijn meening nog nader uiteengezet. Wetenschap, zegt hij daarin (Willbrand citeert hem woordelijk), is eene ordening der feiten. Men kan een maatregel uit een wetenschappelijk oogpunt kritiseeren en logisch analyseeren of het een uit het ander voortvloeit, maar tot een praktisch waardeoordeel over een maatregel komt men daarmee nooit. Hij onderscheidt of een argumentatie zich tot ons gevoel voor praktische of kultuur-doeleinden, tot ons geweten of tot onze wetenschappelijke behoefte om denkend te ordenen, wendt. De wetenschap kan nooit richting geven aan het schatten of willen, dat doen alleen persoonlijke waardeoordeelen.

Het is een naïveteit te meenen dat men voor de praktische sociale wetenschap een principe kan opstellen, waaruit dan normen voor praktische problemen voortvloeien.

Wilbrandt onderwerpt deze uiteenzettingen aan eene zeer scherpe kritiek, toont daarbij echter een grooten eerbied voor Weber's persoonlijkheid; het tegendeel echter voor diens volgelingen, waaronder hij Julius Wolff en Pohle noemt, van wie hij beweert, dat ze maar al te gaarne afzien van wetenschappelijke gronden. Hij hangt een humoristisch tafereel op van de vergadering der vereeniging für Soziologie, waarop door den „beklagenswaardigen” voorzitter ervoor gewaakt moest worden dat geen „waardeoordeel” binnensloop en ieder

die een verbetering op zijn beroepsgebied wilde bepleiten, het woord werd ontrouwen!

Wat is een waardeoordeel, vraagt Wilbrandt. Het kan zeer subjectief zijn, maar ook geheel objectief. Bij een vooropgesteld doel kan alleen de wetenschap over de juistheid der middelen een objectief oordeel vellen. Zien wij dit niet in, dan is dat het bankroet der wetenschap.

Hier kan men m.i. nog van een misverstand tusschen Weber en Wilbrandt spreken. Of men iets bereiken wil, is een moreele vraag; of de middelen juist zijn, een wetenschappelijke.

Geestig en juist is dan echter Wilbrandt's verdere kritiek over de orienteering door Weber van de economie als eene „Kulturwissenschaft”. Hier is volgens Willbrandt de invloed van den filosoof Rickert in het spel. „Sedert Weber's kennismaking met Rickert in Freiburg wemelt het bij hem van „Kultur”, „Kulturwerten”, „Kulturmensch”, „Kulturwissenschaften”, „Kulturbedeutung”; de kulturbeteekenis van een verschijnsel te doorgronden is voor Weber het eenige doel der wetenschap. „Woher all diese plötzlich über uns herein gebrochene Menge von Kultur?” vraagt Willbrandt. Het begrip „kultuurwetenschap” is een schepping van Rickert; een vertekterde uitgave van wat men vroeger „Geisteswissenschaften” noemde.

Rickert meent door het begrip „kultuur” voor het eerst het juiste onderscheid tusschen de exacte en de „kultuurwetenschappen” te hebben gemaakt. Dat verschil zou liggen in de onontbeerlijkheid van het waardebegrip voor de laatste. Door het begrip „Kulturwert” alleen kan men begrijpen, dat het kultuurleven nooit door eene natuurwetenschappelijke voorstelling uit te putten is.

Voor de historische school stond het zonder meer vast, dat de economie geschiedenis is. Weber, in het spoor van Rickert gaand, bevrijdt de historische school van politiek en ethiek, maar blijft als econoom: historicus.

Weber ziet daarbij voorbij dat Rickert zelf onderscheiden heeft, dat sociale verschijnselen en uit een geschiedkundig oogpunt, en op een natuurwetenschappelijke wijze bekeken kunnen worden. Hier ligt inderdaad Weber's en der historische school principieele fout. Omdat men economische historie kan schrijven, is economie nog niet hetzelfde als historie!

Volgens R. is nu de kultuurwetenschap — en dus volgens Weber de economie — niet „wertend”, maar „wert-beziehend”. Wat is dat, vraagt Willbrandt, en wat is

„Kulturwert", en „Kulturbedeutung". Wertbeziehend be-
 duidt volgens Weber en ook Rickert niet veel anders,
 dan dat het voorwerp der wetenschappelijke behandeling
 afhankelijk is van de belangstelling van den onderzoeker;
 dat het dus „interessant, karakteristiek, van beteekenis"
 moet zijn (Rickert zegt dit woordelijk zoo). „Kultuurwaarde"
 daarentegen zou iets algemeen geldends zijn, en de sociale
 onderzoeker zou dus de verschijnselen in verband moeten
 brengen met kultuurwaarde, om dan dien samenhang te
 voorschijn te brengen, die belangwekkend is.

Wat kultuur nu is, dat is, zegt Rickert, nog niet voldoende „geklärt". Willbrandt vindt de „onklaarheid" van
 dat grondlegend begrip wel eenigszins komisch. Ten slotte
 zegt R. dat de historicus, die ons dat moet voorstellen, wat
 voor ons belangrijk is, omdat het kultuur is — zelf alleen uit
 kan maken — wat kultuur is!

Weber zegt, zooals wij zagen, alleen, dat de mensch als
 het ware kultuur doet ontstaan door „stelling" te nemen
 tegenover de wereld. Kultuur is dus niets anders, in laatste
 instantie, dan een persoonlijk gezichtspunt!

In een meer populair boekje zegt Rickert: „Kultuur is
 voorloopig (sic!) „das von einem nach gewerteten Zwecken
 handelnden Menschen entweder direkt hervor-gebrachte oder,
 wenn es schon vorhanden ist, so doch wenigstens um der daran
 haftenden Werte willen absichtlich gepflegt". Dus, aldus
 Willbrandt, b.v. aard-appelen! „Kultuurwaarde is dus een
 waarde waarvoor de waardeering voorgeschreven of goedgekeurd
 wordt; de kultuurwaarde definitie eindigt dus bij een waarde,
 welks waardeering gewaardeerd wordt. In ieder geval is het
 niet te verwonderen dat Weber aan de waardeering van de
 waardeering der waarde geen groote waarde hecht, maar aan
 deze gedeelten van het werk van Rickert stilzwijgend voorbijgaat,
 met ridderlijk ontzien."

Wie het interesseert, leze Willbrandt's geestige parodie zelf.
 „Ich gestehe offen dasz ich das alles einfach nicht verstehe".
 Bij deze uitspraak van Willbrandt kunnen wij ons getroost
 aansluiten: Weber's poging om door het begrip „kultuurwaarde"
 een criterium van de taak des economischen onderzoeker te
 geven, is geheel mislukt. Het kan slechts voeren tot de meest
 willekeurige behandelingswijze van economische vraagstukken.

De economie, zegt Willbrandt terecht, heeft het eens te
 worden over haar onderwerp (volgens hem: de „Wirtschaft",
 volgens ons: het ruilverkeer) en dit van alle zijden, en niet
 volgens persoonlijke voorkeur van eene zijde te bekijken.
 Alleen de economische beteekenis der

verschijnselen heeft zij te onderzoeken. Weber, die praktische waardeoordeelen van de wetenschap ver wil houden, omdat ze op eene wereldbeschouwing berusten, wil nu de geheele wetenschap op een dergelijke wereldbeschouwing laten berusten : dit is zijne wonderlijke inconsequentie.

Willbrandt zegt nog een artikel toe over : „Kulturwissenschaft und Weltanschauung”.
D.
